

היום נלמד בעזרת ה':

ראש השנה דף ו

(המשך מדף קודם)

והיה בך חטא: בתוך הפסוק המדבר על איסור בל תאחר בהשהית הקרבנות שלושה רגלים, כתוב 'והיה בך חטא' ללמד שאמנם על האדם שהשהה את הקרבן יש חטא, אך הקרבן אינו נפסל בכך.

יכול יהא בכור שעברה שנתו: אדם שנולד לו בכור מבהמה טהורה מצווה להביאו לכהן, ועל הכהן להקריבו ולאוכלו בתוך שנתו הראשונה (ככתוב 'לפני ה' אלוֹקֵיךְ תאכלנו שנה בשנה'). היה מקום לחשוב שאם עברה שנתו ולא הקריבו, מכיון שעברו עליו שלושה רגלים (בשנה יש שלושה רגלים) - יפסל הקרבן כמו קרבן שנפל בו מום (=פסולי המוקדשין). על כך מלמד הפסוק 'ואכלת... מעשר דגנך... ובכורות' - ללמד שכמו מעשר שני (שמפרישים אותו בשנים א,ב,ד,ה של שמיטה) אינו נפסל אם לאחר שהפרישו לא אכלו בירושלים בתוך שנתו, כי נתנה התורה זמן עד פסח של שנה השלישית (אז זמן 'ביעור מעשר שני'). כך בכור שלא הוקרב ונאכל בתוך שנתו - אינו נפסל.

דלאו בר הרצאה: דוקא קרבן בכור שאינו בא לרצות את הקב"ה, כמו שאר הקרבנות הבאים לרצות - לכפרה על חטא או לדורון - אינו נפסל, אבל קרבן שבא לרצות, היה מקום לומר שמכיון שעבר עבירה בכך שאיחר להביאו לא ירצה - על כך מלמד הפסוק 'והיה בך חטא'.

ואכתי מדבן עזאי נפקא: גם קרבן שבא לרצות כבר ישנו מקור אחר לכך שאינו נפסל כשמאחר לשלמו. כפי שנלמד מהנאמר לגבי פיגול (=קרבן שבשעה שעשה הכהן את אחת מארבע עבודותיו חשב לאוכלו או להקטיר את אימוריו חוץ לזמנו - הקרבן פסול לאכילה ולהקטרה) ש'המקריב אותו לא יחשב' - דוקא, ולא המאחר להקריב את נדרו.

(המשך בדף הבא ↓)

אלא בך חטא: הגמרא מתרצת שהפסוק והיה בך חטא בא ללמד דבר אחר 'ולא באשתך חטא'. שלא כמו בגזל שהגזל ממון אחרים ואינו מחזירו אשתו מתה בעוונו (אם היא שותפה לעוון – שטמ"ק זבחים פט').

ת"ר מוצא שפתיך: נאמר בפסוק 'מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת להשם אלוקיך נדבה אשר נדרת בפייך'. הגמרא דורשת את מילות הפסוק ללמד על האיסורים ועל פרטי הנדרים שעובר המאחר לשלם נדריו.

'מוצא שפתיך' – הנך צריך לקיים. 'תשמור' – ישנו כלל שכל מקום שנאמר הלשון 'השמר/פן/אל' הרי זו לא תעשה. 'ועשית' – בעל כרחך. 'להשם אלוקיך' – מילים אלו מיותרות ללמד על קרבנות נוספים. 'בפייך' – מילה מיותרת ללמד על נדרי צדקה.

חד דאמר ולא אפריש: צריך שני פסוקים. אחד ללמד על מקרה שרק נדר בפיו ועדיין לא הפריש את הקרבן - שעובר עליו מכיון שלא קיים את דיבורו, אע"פ שהיה מקום לחשוב שלא יעבור בלאו כי עדיין יש כאן רק דיבור בלבד. והשני ללמד על מקרה שנדר בפיו והפריש אך עדיין לא הקריב שעובר עליו - כי היה מקום לומר שכיון שכבר הפרישו לא יעבור עליו שהרי הוא כבר שייך לאוצרו של הקב"ה (= גזא דרחמנא), קמ"ל שעובר על כך שמשהה את הקרבן אצלו ולא מקריבו.

ומי מצית אמרת דאמר ולא אפריש: היאך יתכן להסביר שאחד הפסוקים בא ללמדנו על מקרה שרק התחייב בדיבור בלי להפריש בפועל, והרי בפסוק מדובר גם על נדבה, ו'נדבה' = האומר על בהמה 'הרי זו עולה', שמפריש את הבהמה עצמה. שלא כמו ב'נדר' = האומר 'הרי עלי עולה' שהוא מתחייב על עצמו להביא עולה. והנפקא מינה: נדבה שנגנבה אינו חייב באחריותה כי לא התחייב על עצמו כלל, אבל אם נגנבה בהמה שהפריש עבור נדרו חייב באחריותה.

הגמרא מתרצת שמדובר שהתחייב על עצמו עולה בתנאי 'על מנת שאיני חייב באחריותה'. שמצד אחד יש כאן רק התחייבות בדיבור, ומצד שני אינו חייב באחריותה כנדבה.

אמר רבא כיון שעבר עליו רגל אחד: לעיל למדנו מחלוקת מתי עוברים על הלאו של 'לא תאחר לשלמו', כאן אומר רבא שלגבי לעבור על ה'עשה' עוברים ברגל אחד.

על ולד שלמים: הקדיש בהמה מעוברת לשלמים וילדה לאחר מכן - הולד קרב כקרבן שלמים. רב פפייס העיד שהיתה להם פרת שלמים שהקריבו אותה בפסח, ואת הולד שנולד לה הקריבו בסוכות. הסיבה שלא הקריבו את הולד בפסח מובנת מכיון שהוא נולד סמוך לחג והיה מ'חוסר זמן' (=בהמה ראויה להקרבה מיום השמיני והלאה ללידתה). אבל מכך שלא הקריבו אותו בחג השבועות מוכח שלא עוברים ברגל אחד.

ואידך כל היכא דתני פסח: רב זביד לא רצה לתרץ ש'חג' הכוונה לחג השבועות, מכיון שדרך הגמרא להשתמש בלשון 'עצרת' לשבועות כאשר היא מדברת עליו יחד עם חג הפסח, ואם כן ה'חג' הכוונה לסוכות.

שנה בלא רגלים, רגלים בלא שנה: כלומר אחת מהאפשרויות: או שעברו שלושה רגלים ולא עברה שנה שלימה, או שעברה שנה ולא עברו שלושה רגלים (-דבר שיתבאר להלן בגמרא 'גופא') - עוברים על השהית הקרבן בבל תאחר. הגמרא מקשה שאין מברייתא זו שום קושיא על דברי רבא (שאמר שכאשר עברו שלושה רגלים עובר על הלאו בכל יום)?

רב כהנא מתרץ: הרי הברייתא רוצה להשמיע לנו את מרב האפשרויות שעוברים על הלאו, ואם כן מדוע לא אמרה שעוברים עליו בכל יום? מאידך הגמרא שהקשתה סברה שאמנם הברייתא מחפשת להשמיע לנו את האופנים שעוברים על הלאו, אך לא את הכמויות שעוברים עליו בכל אחד מהאופנים.

הניחא למאן דאית ליה כסדרן: לעיל בדף ד' ראינו חמש דעות כמה רגלים צריך להשהות את הקרבן בשביל לעבור על הלאו. לדעת רבי שמעון שצריך שלושה רגלים כסדרן, נמצא שכאשר נדר לאחר חג הפסח, גם אם תעבור שנה שלימה עדיין לא יתחייב עד שיעבור חג הסוכות. התנא של הברייתא הזו סובר כרבי שמעון בחדא – אם עברו שלושה רגלים כסדרן הגם שלא שעברה שנה עובר על הלאו, אבל חולק עליו בחדא – אם עברה שנה בלא שלושה רגלים כסדרן עובר.

אלא למאן דלית ליה כסדרן: הלא הוא תנא קמא (לעיל דף ד') הסובר שעובר בבל תאחר על השהיית שלושה רגלים שלא כסדרן – לא יתכן שתעבור שנה בלא שלושה רגלים?

אמנם עדיין יתכן שתעבור שנה בלא רגלים – דבר התלוי במחלוקת נוספת בענין בתי ערי חומה:

הקונה בית בעיר מוקפת חומה מימות יהושוע בן נון, יש למוכר 'שנה תמימה' לגאול את הבית מהקונה (בכסף כמובן), ואם לא עשה כן הבית נשאר לקונה ולא יוצא ביוכל. לדעת רבי 'שנה תמימה' תלויה במספר הימים 365 יום בלא קשר לתאריך. לדעת חכמים תלויה בתאריך העברי בלא קשר למספר הימים. נפק"מ בשנה מעוברת שלדעת חכמים מרויח המוכר חודש נוסף לגאול את הבית.

לדעת רבי תיתכן שנה בלא רגלים - במקרה שהקדיש את הבהמה לאחר חג הפסח, ושנה הבאה מעוברת, שכבר שבסוף אדר עוברת לו שנה אף שעדיין לא עברו שלושה רגלים. אבל לדעת חכמים לא לכאורה? אמנם עדיין יתכן שתעבור שנה בלא רגלים - דבר התלוי במחלוקת נוספת בענין קביעת ימי החודשים שבלוח השנה:

לדעת רב שמעיה אין סדר קבוע לחודשים ויתכן שכל חודש יהיה מלא (ל' יום) או חסר (כט' יום). לפי זה חג השבועות החל ביום ה-50 לאחר חג הפסח יכול לחול ביום ה' בסיון - כאשר ניסן ואייר שניהם מלאים (15ניסן +30אייר +5סיון), או ביום ו' בסיון - כשאחד מהחודשים מלא ואחד חסר, או ביום ז' סיון - כששניהם חסרים. לפי זה במקרה שהוא ינדור קרבן במוצאי חג השבועות בשנה שהוא חל בה' סיון (דהיינו בו' סיון), ולשנה הבאה יחול חג השבועות בד' סיון - נמצא שעברה 'שנה תמימה' לפי התאריך ועדיין לא עברו שלושה רגלים.

לדעת אחרים החולקים על רב שמעיה (כמותם סובר התנא של הברייתא לעיל שלא הביא את האופציה של 'שנה בלא רגלים') חודשי השנה חלים באופן קבוע במתכונת של חודש מלא וחודש חסר, נמצא שלעולם יחול חג השבועות בו' סיון. לשיטתם לעולם מספר ימי השנה הוא 354, וכשמחלקים אותם לשבועות (7:354) מקבלים שארית של 4 ימים, הם הארבעה ימים המבדילים בין שנה לשנה (כל שנה מחילה ארבעה ימים בשבוע אחרי השנה הקודמת), ובשנה מעוברת מתוסף חודש-חסר נוסף, המוסיף יום אחד לתחילת השנה הבאה (4:29). לפי זה לא יתכן לעולם שתעבור שנה בלא רגלים, שהרי חג השבועות חל כל שנה באותו תאריך.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין בל תאחר:

קרי ביה עמך וקרי ביה מעמך: 'עמך' מלמד על לקט שכחה ופאה, והאות מ' הנוספת 'מעמך' מלמדת שיוורש לא עובר על 'בל תאחר'.

הא לא מיחיבא בראיה: מצד אחד אשה אינה חייבת לעלות ברגל ולהיראות בבית המקדש, ואם כן אי אפשר גם לחייבה על אי הבאת הקרבנות ברגל. מצד שני אישה חייבת במצות שמחה ברגל, ואין שמחה אלא בבשר קרבן שלמים?

כך סובר רבי זירא, אבל אב"י סובר שאישה מקיימת את מצות השמחה בבגדים חדשים שקונה לה בעלה לכבוד הרגל. אב"י עונה לרבי זירא אליבא דשיטתו שאין ספק שאישה עוברת בבל תאחר, שהרי חייבת לעלות בשביל שמחת בשר שלמים.

בכור מאימתי מונים לו שנה: כאמור ישנה מצוה להקריב את הבכור ולאוכלו בתוך שנה מלידתו, הגמרא מסתפקת האם הכוונה מיום הלידה ממש, או 'משעה שנראה להרצאה' דהיינו מהיום השמיני אז הוא ראוי לרצות על ידי הקרבנות לקרבן.

הגמרא מבארת שאם הבכור נולד תם בלי מום מונים לו מיום השמיני, אבל אם הוא בעל מום שאינו ראוי לקרבן - מכיון שהכהן יכול לשוחטו מחוץ לבית המקדש ולאוכלו מיום לידתו, מונים לו את השנה מאז. ואפילו שבסתם אסור לשחוט בהמה עד שמונה ימים מלידתה שמא היא 'נפל' (= שאינו ראוי לחיות) וחייב על אכילתה כנבלה? מדובר כאן שידוע לו שנולד לאחר שנגמרו חודשי עיבורו וממילא אינו נפל.